

Apsolutna zabrana prava glasa licima pod delimičnim starateljstvom predstavlja kršenje Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava

Evropski sud za ljudska prava je u presudi Alajos Kiss protiv Mađarske, predstavka br. 38832/06 od 20. maja 2010. godine stao na stanovište da sveobuhvatno i automatsko ograničenje prava glasa lica koja su stavljena pod delimično starateljstvo predstavlja kršenje Evropske konvencije. Beogradski centar za ljudska prava izražava zabrinutost da bi neusklađenost domaćeg zakonodavstva i prakse sa stavom Evropskog suda izraženim u navedenoj presudi mogla dovesti do povrede člana 3 Protokola 1 Konvencije koji jamči pravo na slobodne izbore.

Evropski sud je naveo da je „tretiranje osoba sa intelektualnim ili mentalnim invaliditetom kao jedinstvene grupe sporno i da ograničavanje njihovih prava mora biti podvrgnuto strogom nadzoru“ (vidi stav 44 navedene presude). Prema tome, neophodno je ustanoviti sudski mehanizam procene sposobnosti lica koja pate od određenih mentalnih smetnji i shodno tome odrediti krug poslova koje su ona sposobna da obavljaju, uključujući i glasačko pravo.

Ustav Republike Srbije kao uslov za postojanje aktivnog i pasivnog biračkog prava predviđa poslovnu sposobnost, ne praveći razliku između potpune i delimične poslovne sposobnosti (član 52, stav 1 Ustava navodi da „svaki punoletan, poslovno sposoban državljanin Republike Srbije ima pravo da bira i da bude biran“).

Zakon o vanparničnom postupku u članu 40 predviđa institut delimičnog lišenja poslovne sposobnosti. Član 147, stav 2 Porodičnog zakona navodi da je poslovna sposobnost lica delimično lišenog poslovne sposobnosti „jednaka poslovnoj sposobnosti starijeg maloletnika.“ Iz ovoga sledi da lica delimično lišena poslovne sposobnosti nemaju pravo glasa. Ipak, stav 2 člana 40 Zakona o vanparničnom postupku predviđa da u rešenju kojim se lice delimično lišava poslovne sposobnosti, sud može, na osnovu rezultata medicinskog veštačenja, odrediti vrstu poslova koje to lice može preduzimati samostalno pored poslova na koje je zakonom ovlašćeno. Slično tome, u članu 147, stav 3 Porodičnog zakona se navodi: „sudskom odlukom o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti odrediće se pravni poslovi koje lice delimično lišeno poslovne sposobnosti može odnosno ne može samostalno preduzimati.“ Sa druge strane, navedena ustavna odredba ne pravi razliku između potpunog i delimičnog lišenja poslovne sposobnosti te se postavlja pitanje da li sud na osnovu zakonskih odredbi može da proširi opseg poslova starijeg maloletnika, kome je lice delimično lišeno poslovne sposobnosti upodobljeno, tako da uključuje i pravo glasa?

S obzirom da se aktivno biračko pravo kao političko pravo ne može podvesti pod „pravne poslove“ čije je obavljanje sud ovlašćen da omogući licu delimično lišenom poslovne sposobnosti. čini se da usvojeno zakonsko rešenje ne ostavlja mogućnost sudu da, na osnovu mišljenja veštaka, licu delimično lišenom poslovne sposobnosti ostavi pravo da glasa.

Shodno članu 44 Zakona o vanparničnom postupku pravosnažno rešenje o lišenju poslovne sposobnosti se dostavlja matičaru radi upisa u matične knjige. Matičar je, prema stavu 1 člana 11 Zakona o jedinstvenom biračkom spisku, obavezan da u roku od 3 dana po nastaloj promeni evidencije dostavi podatak organu koji je nadležan za donošenje rešenja na kome se zasnivaju promene biračkog spiska.

Prema tome, sledi da se lica potpuno ili delimično lišena poslovne sposobnosti ne nalaze na jedinstvenom biračkom spisku.

Konačno, imajući u vidu princip delotvornosti kao jedan od osnovnih metoda tumačenja Konvencije, možemo zaključiti da ukoliko Republika Srbija ne može da kroz relevantnu sudsku praksu pokaže da delimično lišenje poslovne sposobnosti ne dovodi automatski do lišenja aktivnog biračkog prava, može biti odgovorna za kršenje člana 3 protokola 1 Evropske konvencije. U tom slučaju, potrebno je preventivno delovati i preduzeti mere u cilju usklađivanja propisa i prakse državnih organa sa standardom postavljenim u navedenoj presudi Evropskog suda kako bi se izbegla moguća povreda prava na slobodne izbore.